

Foto: B. Vrtar

SJEVERNI VELEBIT: IZ ROŽANSKIH KUKOVA

Foto: B. Vrtar

SJEVERNI VELEBIT: KRAJAČEV KUK I ZABIJAČKI VRH

Biokovo

Vladimir Marion (Karlovac)

Kad sam ga konačno ugledao, vrlo sam se obradovao. A i on se, učini mi se, obradovao.

Pozdravio sam ga iz sveg srca: »Zdravo da si nezaboravljeni prijatelju. Četiri godine te ne vidjeh, no slike i doživljaji, koje si mi darovao, neizblijedene žive u meni. Još jednom: hvala ti! A sada, kad gledam tvoje sure i gorde stijene, kada te vidim moćnog kao nikada, kako se uzdižeš, ponosno i silno, sad, kad moj pogled klizi uz tvoje stijene i diže se tvojim vrhuncima baš kao što se uzdižu i želje i nade i čežnja naša, reci mi: zar im tvoje stijene nisu simbol? ... Budi zdrav!«

A on (oko njegove glave lebdili su oblaci) nasmiješi mi se i reče: »Zdrav budi.«

Mnogome, pa tako i meni, godi, kad može konstatirati, da baš nije toliko ni umišljen ni sebičan ni samodopadan koliko su to već prosječno ljudi, a ipak mi je sada laskalo kad sam video, da me je on prepoznao.

A on se (oko njegove glave plovili su maleni ljetni oblaci) diskretno nasmiješi. Opazio je, no nije htio ništa reći.

Gledao sam u njegove stijene i šptao: »Gle, poznam ih... Poznam kamenje tvoje, klisure tvoje, vidike tvoje, noći i dane tvoje... Poznam te — ili zar te možda tek površno znadem?«

A on (oko njegove glave plavilo se nebo) odgovori isto tako šaptom: »Ne brini o tom... Znadeš me ti, znadeš.«

Opazio sam, kako se je on kod tih riječi taho nasmiješio. Htio je sakriti svoj smiješak u stijene, no ipak sam ga opazio i bude mi neugodno. Znam, rekao sam nešto nerazumna: ta svejedno je, koliko sam puta bio na njegovom kamenju.

A on je (oko njegove glave užvitlaše se crni oblaci) opazio, kako mi je neugodno te reče blago: »Prijatelju, neka ti ne bude neugodno. O kako ste vi ljudi tašti! Tebi je neugodno što si rekao nešto što nema smisla, a svatko se od vas boji toga, svatko misli od vas, da nešto takova ne smije učiniti, ili, možda, da i ne može učiniti? (— kod tih riječi on se je opet nasmijao, no sada otvoreno i snažno pa se otkinuše gromade kamenja i survaše točilima u ponor —) no čuj, neka ti ne bude neugodno (ipak, bilo mi je neugodno, jer sam se

osjećao posramljen), ta važno je samo ono što živi u srcu čovjeka, važno je samo hoće li on ovamo gore k meni, ovamo visoko gore; hoće li k lijepom, k dobrom . . .«

On je zašutio kao da razmišlja (oko njegove glave plavilo se nebo i kovitlali oblaci), gledao je nekud pred se u daljinu (pomislih: gleda li on sad Gran Sasso di Italia ili možda pučinu morsku ili nebo i daleke oblake?), a onda nastavi: »Pitao si, da li su moje stijene simbol tvojih želja, nada, čežnje, vjere . . . Možda je to dobro rečeno, no možda i nije. Čuj: ja sam ono što vi ljudi nazivljete lijepim. Ja sam mir i harmonija, i nemir pretvara se u meni u mir, a mir i harmonija i jesu lijepo.«

I opet je on (oko njegove glave bilo je sve više tmasnih, crnih oblaka) sustao. Učini mi se kao da on nije toliko vičan govoru kao mi ljudi.

I nastavi (podigao je ponovno glavu nad oblake): »I ti kad prilaziš meni, kad se vereš po mom stijenju, kad čekaš i ispraćuješ sunce na mojim vrhuncima, kad promatraš nebo, oblake i zvijezde, kad se diviš mojim vidicima (za mene su ti vidici svakdašnjih), kad s jezom zaviriš u dubine i ponore, koji se ruše poda mnom, kad u čistom zraku i u tišini mojih visina prislушкиš ritmu života — tad tražiš lijepo.«

Potvrđio sam s uvjerenjem: »Da, doista, tražim lijepo. Tražim, uvijek, tražim i lutam. Ti u svojim visinama, u svojoj ljepoti, u svom miru, ništa ne tražiš. Reci, znadeš li šta sve sadrži ta jedna jedina riječ: tražim . . .«

On se je blago nasmiješio (oko njegove glave skupiše se još tmastiji i još crnji oblaci nego maločas), a onda se okrene od mene i isprsi svoja široka prsa ljetnoj oluji, koja je dolazila s juga. Grmilo je, sjevalo, tutnilo, vjetar je udarao divlje, a crni i niski oblaci prekriše ogroman njegov trup, no on ih se za čas otrese i sad sjaji opet, u suncu koje proviruje sa zapada, svjež, okupan, moćan, gord kao nikada.

I rekao sam: »Ne znam da li si vidio kako sam bježao pred olujom kući, jer baš si se okrenuo spram nje. No ne znam šta je to sa mnom. Sutra bih htio tebi, a sad sam u trku opazio da me još uvijek boli zglob, koji sam onomad (na Bijelim Stijenama) ozlijedio. Hoću li imati snage i zdravlja da ti pridem? I šta je to sa mnom? Zar možda kakova teža ozlijeda u nozi?«

A on se (oko njegove glave su plovili mali večernji oblaci, a glava mu, ogromna ramena i silna prsa bili su ukrašeni posljednjim zrakama sunca, sure njegove stijene žutile su, rumenile i zlatile) nasmije vedro i snažno i potrese se kamenje na njegovim širokim ramenima, odroni i odvalja točilima u ponor.

No nije mi bilo neugodno, što se on smije, jer sam osjetio da je to dobromjeran i prijateljski smijeh.

I on (oko njegove glave skupljahu se prve sjete i sjene noći) mi reče: »Ne boj se. Znam, vi se ljudi često bojite i mnogo strepite — no ne boj se. Ta kako ćeš očuvati vjeru u lijepo i dobro, ako budeš suviše strepio, ako budeš preslab. Gle, ovaj vihor razbio se je na mojim prsimma. Vas ljude uništavaju manje snage. Ali ne kloni, i ne boj se za ozlijedu na nozi (— opazio sam, kako se je nasmiješio). Uopće; ne boj se. Znaj: želje, nade, snovi onih kojih više nema, a koji su poput tebe, poput tolikih drugih tražili lijepo, žive u meni, žive sa mnom, žive u harmoniji života. Nisu izgubljeni. I oni koji su sakatni, kljasti, koji s tugom svog nemoćnog tijela uzdižu oči k meni i oni, kojima ugasiše oči, ipak mi prilaze. Jer znaj, niti ti me ne ćeš naći na kamenju mom, niti me na njem nitko ne može naći, već samo u srcima vašim.«

Dugo sam sjedio i gledao noćnu siluetu njegovu. Mjesec je mliječnim svijetлом obasjavao njegove stijene, a onda je legao na počinak u more. Zvijezde su zatitrane življe. Sati su prolazili. More je oplakivalo obalu i udaralo u greben, na kom sam sjedio.

A tada je on (tisuće zvijezda svijetlilo je i treperilo oko njegove glave, a kumovu je slamu prebacio preko ramena) šaptom nastavio: »Znam šta znači to: tražiti. Poznajem vaš nemir. Znam za lutanja i protuslovlja vaša. Znam da ste vi koji tražite lijepo i dobro i vjeru svoju, raspeti na križ protuslovlja. Poznajem zlo, koje se uvlači u vaše duše, a poznajem i dobro, znam lijepo, a znam i ružno. Poznajem sve... A sad, da ti još nešto kažem (maločas je govorio kao sam za sebe, a sad se živahno okrene meni). Ja te nisam prepoznao kad si prišao meni, i ne sjećam se da si pred četiri godine bio kod mene. Rekao sam da te poznam, jer sam ti htio ugoditi. Ta znadem koliko ste vi ljudi tašti! No ipak: možda sam te poznavao i prepoznao. Ni sam poznavao baš tebe, ali već davno, davno, i davno prije tvog naroda znadem za ovakove poput tebe. Ja znadem tko si ti... Poznajem te... Ti si lutalac. Ti si jedan od onih koji lutaju, koji traže. Zlo oko tebe, tvoja nemirna krv i želja za lijepim i dobrim progone te od nemila do nedraga. Toliki prolaze na mom podnožju, toliki tumaraju, lutaju i nestaju, a onda dolaze drugi, koji takodjer traže i lutaju...«

Ušutio je (oko njegove glave blistale su zvijezde sve jače) a za jedan sat nastavi, no tiše: »Ja nisam čovjek... Čuj: mislim da imade nešto lijepa, jezivo lijepa, u tom vječnom traženju, u tim vječnim pogreškama... Sjećaš li se, kako je dobro ispjevao jedan od vas, Voltaire, ovo:

Nous tromper dans nos entreprises,
c'est à quoi nous sommes sujets;
le matin je fais de projets,
et le long du jour de sottises.

Da, u tom ima nešto tako zanimljivo, kad si ujutro preuzmete sve najbolje, a onda grijesite čitavog dana. Ha, ha!... Ne ljuti se što se smijem, — ta vaša ljudska srca i vaše duše pronašle su plač i smijeh... da, da, u tom je nešto tako privlačivo lijepo kolikogod je i teško i tragično. Da, u tom vječnom lutanju, u neprekidnom nastajanju i nestajanju, u željama i nadama vašim, u čežnji vašoj koja je jača od života, u toj vječnoj borbi dobra i zla, lijepa i ružna, u tom nemiru koji tako duboko potrese duše, u toj borbi koja ruši svijetove, u traženju, u zabludama, u novom traženju i lutanju, pa u vjeri, tom divnom čudu, koje pročišćuje i tješi i vraća mir... Da, da, vjeruj mi što će ti reći i znaj, ne šalim se: kadikad pomislim, kako bi možda bilo lijepo da i ja jednom mogu proživjeti taj nemir vaš... Da, da, kadikad to sve zaželim... Ha, ha! I tada se nasmijem sam sebi a kamenje se ruši s mojih ramena. Gledaj, čuj: baš kao sada!«

Gledao sam u njega, u noć i u blistave zvijezde.

A onda on (vedro i živahno treperile su zvijezde oko njegove glave) završi: »Dođi... Dođi sutra do mene. Dođi kad bude sunce zalazilo. Ostani noć i dan... Pričat će ti o lijepom. Pričat će tvom krhkcom tijelu i tvom nemirnom duhu o lijepom, o vječno lijepom. Pričat će ti o jednom drugom svijetu, svijetu lijepog, svijetu što ga ti tražiš i kog ćeš uvijek tek tražiti...«

Prošaptao sam: »Doći će!«

Od vrha do vrha

Ružo Božić (Zagreb)

Štit i Vranica planina

Nakon dobrog noćenja u pravom krevetu krenuli smo u jutro sa malim mamurlukom, radi dobre i preduge večere, prilično kasno put Vranice planine. Hodajući ravnicom duž pruge šumske željeznice prispjeli smo nakon jednog sata hoda do konačne stanice ove željeznice, koja se nalazi na podnožju Štita. Dalje nas je vodio put neprestance uzbrdo uz drveni žlijeb, zvan »riža«, kroz kojeg su iz izvora pustili vodu i tim onda vodenim putem odpremali bukove cjepanice sa planine u dolinu sve do stanice šumske željeznice. Isprvice smo se hodajući kraj toga žlijeba njime zabavljali i promatrati njegovu sa tehničke strane interesantno izvedenu trasu. Čas je bio izведен tik zemlje odnosno dapače u samoj zemlji, čas je opet prelazio načinje-

nim viaduktom preko uvala i provala, čas u ravnim čas u zavojitim smjerovima, sve prema potrebi terena. S interesom smo promatrali, kako voda brzo juri tim žlijebom i kako klade brzaju jedna za drugom u brzom tempu u dolinu. Ispočetka nas je to zabavljalo te smo dapače i poispadale cjepanice sa zemlje podizali, bacali u žlijeb i promatrali njihov brzi put u dolinu. Ali kada smo se sve dalje i dalje uspinjali, postajala nam je ta interesantna »riža« ne samo dosadna već nam je počela i smetati. Svaki čas smo je morali prelaziti, jer nam je na putu smetala. Mnogo puta smo se morali puta radi, ispod nje provlačiti, pri čemu nas je prelijevajuća se i kapajuća voda čestito smocila. Mnogo puta smo je morali i prelaziti, što baš opet nije bilo tako

Foto: R. Božić

Bitovnja: Seljačka obitelj kod ljetnog stana na Ščavnju

lako, jer je bila često dosta visoka a i skliska pa smo se morali na nju penjati i onda radi njezine širine na nju zajašiti i onda istom preći na drugu stranu. Ovo jašenje baš nije bilo niti najmanje ugodno, jer smo svaki puta morali paziti na velike klade, da nas one ne prevale i eventualno sobom ne povuku.

Uspinjući se tako skoro dva sata došli smo konačno na kraj te riže. Ovdje nas je čekalo novo iznenađenje. Na kraju ove riže nalazio se veliko stovarište drva, odakle se je nastavljala tako zvana suha riža. Od samoga vrha Štita izведен je u drvu i zemlji suhi žlijeb, bez vode, vrlo strm (kao na velikim skakaonicama) i tim žlijebom puštali su sa vrha trupce koji su, postignuvši vrlo veliku brzinu, izletjeli na kraju žlijeba silnom snagom i opisavši u zraku veliki luk od nekih 300 m padali u dubinu od nekih 100 m. Interesantno je bilo

gledati ove trupce, kako lete kao pero laki zrakom poput ptica i uz tutnjavu padaju u dubinu na slagalište. Zanimljivo je to bilo ali i opasno, jer je mnoga klada malo dalje odletjela nego ostale pa smo morali oprezno i u velikom luku obilaziti ovo stovarište.

Nagledavši se i toga čuda proslijedili smo usponom, neprestano prolazeći kroz lijepе šume, sve do samog vrha Šita, kamo smo nakon lutanja i nakon daljnog jednog sata hoda i stigli. Dalje je bilo lakše, naime u toliko, što nije bilo više nikakovih jačih uspona, već se pred nama pružila velika šumom obrasla visoravan. Ali zato nas je počelo umarati blato, očajno blato. Crnica zemlja natopljena snijegom i kišom stvarala je neprohodne močvare, koje smo jedva, na daleko zaobilazeći, nekako svladali. Kod toga smo zaobilaženja i put izgubili. Pravih puteva i onako nema. Seljaci, kada gone blago ili kada prelaze u kojem drugom poslu planinom, idu obično u jednom smjeru i tako ugaze stazu. Kada ta staza uslijed kiša i snijega propadne u blatu, oni skrenu drugim pravcem i utaru novi put. Prvu stazu međutim, jer se njome ne prolazi, zatare blato, mahovina, palo lišće, borove iglice i povalone od bure drveće te ona malo po malo, najprije djelomično a na koncu i posve, nestaje. Na taj način nalazi se gore vrlo mnogo puteva, koji iznenada izniknu a onda nakon vrlo kratkog vremena opet nestaju. Obično završavaju u kakovoj mlaci ili mahovini, a kako tih djelomičnih puteva ima mnogo, to nam je bilo vrlo teško pogoditi, koji je od njih pravi odnosno bolji te kako daleko ćemo njime moći doći.

Pogodi, stranče, ako možeš, koji put je pravil! Najbolje je držati se uz pomoć dobre karte određenog smjera pomoću kompasa. Tako smo i mi prema našem kompasu prolazili kroz ove nedogledne, guste i stoljetne šume, neprestano nalazeći nove a gubeći stare puteve, napredujući tako polagano. Već je bilo 5 sati po podne, a mi prolazimo još uvijek tim šumama, kojima je izgledalo da neće biti kraja.

Nakon nekog vremena dopre do nas zvuk kravjeg zvona. Pošli smo odmah tim pravcem nadajući se, da ćemo tamo naići i na pastire. I zbilja nakon nekih dvadesetak koraka opazili smo dva čobana, koji su išli pred nama u istom smjeru, pa bojeći se da nam prije vremena ne izginu ispred očiju, zovnuli smo ih: »Ej momci! Čuvši ovaj naš poklik okrenuli su se obojica, no čim su nas opazili, dadoše se u divlji bijeg. Badava smo ih mi zvali i molili da stanu oni ni čuti već bježe dalje glavom bez obzira i za čas se izgubiše u gustoj šumi. Pogledali smo se i nasmijali videći da se i nas netko boji, te onda hajde po našem dobrom nosu dalje. Nije prošlo niti dalnjih pola sata, kad smo naišli na jednu livadu i o »Srećo« na livadi krave, tri čobana, koji sjede i igraju se, i četiri velika ovčarska psa. Mi smo se ponovno pogledali i razumjeli smo se. Bez riječi smo se počeli tiho i polako

približavati čobanima, samo da nas ne opaze i ne pobjegnu. Ali da, oni nas nisu opazili ali zato psi. Kao bijesni pojuriše sva četvorica razvaljenih gubica i uz glasan lavež na nas.

Čuvaj se! Drug okrene sjekiru, ja željezni stativ, te odbijamo napadaje nasrljivaca. Čobani se na ovu buku okrenu i kada su opazili, što se događa, navale i oni na te životinje i rastjeraju ih.

Bravo, pobjeda je naša i evo opet jednom ljudi, od kojih ćemo saznati sve potrebne informacije. Podmitivši ih i ohrabrivši ih cigaretam brzo smo se sporazumjeli i od njih saznali da smo na dobrom putu ali da moramo sada skrenuti, jer ćemo inače otići krivo. Nakon što su nam dali daljnje obavjesti i pokazali pravac našeg dalnjeg puta oprostili smo se od njih i krenuli dalje bez puta i staze kroz ove stoljetne šume.

Put nas je sada vodio neprestano nizbrdice tako da smo brzo napredovali i nakon odprilike jednog sata našli smo se na rubu šume. Ugledali smo nakon cijelog dana hoda kroz šume opet čistinu, seoske kuće, njive i livade. Stali smo i gledali. Novi prizor pružio nam se pred očima. Pred nama valovita čistina pokrivena pašnjacima i oranicama, sve to opkoljeno zelenim nedoglednim šumama, sve u zelenilu raznih nijansa. U pozadini gola Vranica sa ostacima snijega.

Nismo ostali dugo sami: otkrio nas je najprije pas, a za njim i gospodar kućice. Brzo smo se sporazumjeli i onda zajedno krenuli put sela Šebešić. Za nepunih četvrt sata bili smo i tamo i ukonačili se u prijaznog kafedžije muslimana na početku sela. Sjedili smo predvečer pred kućom i razgovarali sa seljacima o svemu i svačemu, a najviše o našem sutrašnjem putu na Vranicu. Tu smo se upoznali i sa vrlo susretljivim gosp. Mustafom, nadglednikom šumskog poduzeća Ugar d. d. Turbe, koji nas je najpripravnije o svemu izvestio i upozorio na lijepu špilju, a za koju nam je ujedno pribavio i vodiča. Nakon što je zahladilo, oprostili smo se od ondašnjih ljudi i otišli u kuću na večeru. Dobro smo večerali, i ako sve pečeno na ulju, izvrsno je bilo pripremljeno i još k tome sve bez ženske ruke. Nakon večere posjedili smo nas dvojica još malo kod crne kave i izmjenjivali utiske današnjeg puta.

Najednoć nastane vani neka vika. Ispočetka nismo tome pridavali nikakove pažnje ali kako je postalo sve bučnije, to se i naša znatiželja probudila pa smo počeli slušati. Pogledali smo na prozor i vidjeli neku malu sitnu ženu srednjih godina, kako na sav glas grdi svoju jedva 7—8 god. staru kćerku i to tako sočnim nazivima i rijećima da je bila strahota slušati. Dok smo još slušali i zgražali se, prekine nas najednoć kucanje na vrata. Uniđe kućedomaćina, prilazi prozoru, zatvara ga i pušta zastore govoreći »da vam ne bude hladno«, a u stvari zatvorio je prozore samo zato da ne čujemo ono

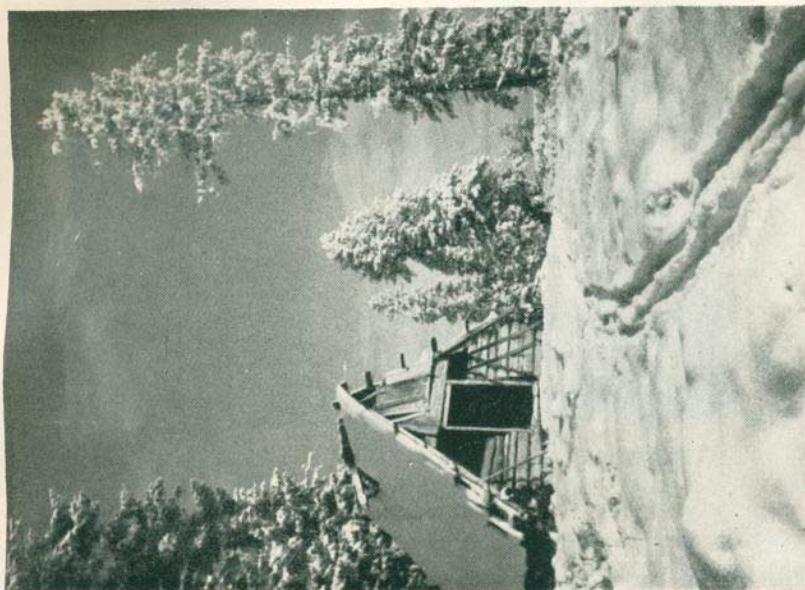
gadno psovanje na cesti. Pošto nas je lišio ovog ženskog rariteta, pošli smo i mi brzo na počinak.

U ranu zoru evo već našega špiljskoga vodiča. Ostavivši naprtnjače u kantini šumskog poduzeća pošli smo sa vodičem do preporučene nam špilje. Sam ulaz u špilju teško se nađe, jer je vrlo malen i neprimjetan te obrastao grmljem. Razgledavši djelomično tu špilju, (za cijelu trebali bismo cijeli dan vremena) bogatu raznim lijepim sijagama, mnogim hodnicima i prostorijama, vratili smo se natrag po naše naprtnjače. Još ih nismo pravo niti na leđa stavili, kad eto ti našeg jučerašnjeg znanca šumskog naglednika. »Evo me« kaže, »pošto nišam trebao danas da idem u Turbe, odlučio sam da odem jedan komad puta s Vama na Vranicu«. I podosmo u troje. Nije prošlo još niti 10 minuta hoda, javi se naš novi prijatelj: »Znate što, hajte vi lijepo samo dalje uz prugu šumske željeznice, a ja ću na časak skočiti k svojoj kući pa ću uzeti sobom kave i fildžane da ispečemo gore kavu«. I ode.

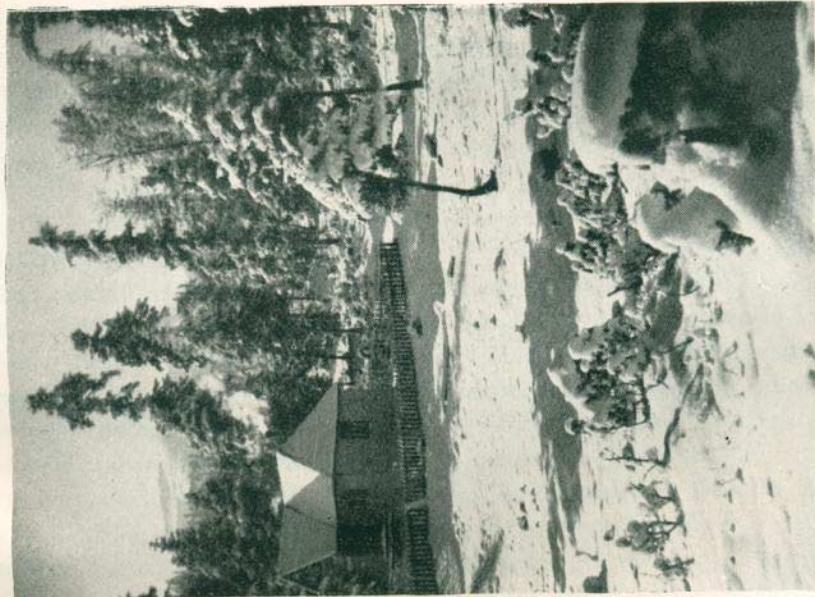
O blažena Bosno, na svakom koraku rakije, finog duhana i još finije kave. U samom mjestu Šebešić, šumskom selu, koje se je malo podiglo uslijed eksploracije ondašnjih ogromnih šuma koje na žalost sve više i više isčezavaju, potroši se mjesечно oko 800 do 1000 kg sirove zrnate kave.

Pošto nas je naš novi drug Mustafa ostavio, krenemo uz prugu dalje. Prošlo je 5, 10, 15 minuta, pola sata, a njega još uvijek nema. Već smo mislili da nam se je iznevjerio pa da je ostao kod kuće. Uto začujemo šum željeznice, koja je išla u istom pravcu kao i mi. Sklonimo se radi sigurnosti u kraj i čekamo dok vlak prođe. Za čas se pojavi iza zavoja lokomotiva vukući za sobom niz otvorenih vagona, i tko iz nje maše, tko drugi nego naš Mustafa. Stroj dodahće do nas i stane. Mustafa maše i više: ajte gore. Za tren oka već smo se popeli na otvoreni vagon za prevoz drvenih balvana. Stroj zafićukne i mi proplaninarimo šumskom željeznicom. Kolosalan izum, ideš uzbrdo, na čistu si zraku, uživaš u prirodi a ne trebaš da hodaš. Doduše nismo imali sjedala već smo se morali dobro držati da ne ispadnemo između onih drvenih greda ali smo se zato ugodno uzbrdo vozili i to još k tome jedno 10 km. Na prvoj većoj raskrsnici t. j. na zadnjoj stanici, jer vlak taj dan nije išao dalje, sišli smo dolje. Slikali smo vlak i vlakovođe, oprostili se od njih i pošli u troje uz prugu dalje.

Hodali smo tako nekih pola sata, kad li ponovno začujemo šum stroja. Šta je to? Začudili smo se sva trojica. »Pa rekao je vlakovođa da danas ne vozi dalje, primjeti Mustafa, pa me vrlo čudi, da ipak vozi, jer ja ne vjerujem da nas je htio prevariti«. Mi još u razgovoru, eto stroja dopuše do nas i stane. Strojovođa iskoči i pride k meni govorеći: »Baš sam se žurio da vas stignem prije nego skrenete od

NA LASIČKOM STANU NA BJELAŠNICI
PLANINI

KASOV DÓ (1275 m) SA BJELAŠNICOM
U POZADINI

Foto: J. Sigmund

Foto: R. Božić

Konjic: Most preko Neretve, u pozadini Prenj

pruge, jer evo izgubili ste dolje kod slikanja ovo! I pruži mi ispruživač fotografskog aparata. Ostao sam bez riječi i jedva sam se snašao da mu zahvalim na tolikoj pažnji. Izgubio sam dolje ovu malenkost i on u svojoj pažljivosti prema nama sjeda u stroj i žuri se za nama skoro 4 km samo da nas stigne i ovo preda. Zahvalio sam mu se još jednoć najlepše i mi se rastadosmo. On strojem nizbrdice, a nas trojica još nekoliko koraka uz prugu a onda dalje uzbrdo prema vrhom vima Vranice.

Daljnji ovaj put kroz guste stoljetne šume bio je dosta naporan. Pravom prašumom probijali smo se kroz gusto drveće, šikarje i povijuše, neprestano zaobilazeći i verući se preko, od bure i groma povušenog, orijaškog drveća. Sporo smo napredovali, korak po korak smo se probijali naprijed, dok nismo nakon dva sata uspona stigli na rub šume i ugledali pred sobom travom obrasle vrhove Vranice. Priuštili smo si ovdje malo odmora. Otvaramo naprtnjače, vadimo hranu i polako si utažujemo glad. Kada smo obredali sav naš oskudni suhi provijant počeo je i naš novi prijatelj da otvara i svoju torbu pa nas nudi najprije dobrim domaćim kolačima, onda trešnjama. Na koncu ispeče i kavu. Nakon čestitog odmora počeli smo se od našeg dobrog prijatelja oprashtati. I opet se je pokazalo dobro hrvatsko go-stoljubivo srce. Nikakove naplate za hranu ili vodstvo, nikakovog revanša, nikakove zahvale i makar smo se poznali tek 24 sata, ništa ne treba. Sve što imam i tvoje je i ako mnogo puta i vrlo malo, ali je ono zato od srca. Nakon oproštaja svak na svoju stranu, on u dolinu i izgubi se već za par minuta u šumi, a mi put Krstaca.

Prolazimo preko gorskih livada tu i tamo ukrašenih skupinama crnogorice. Poduzimamo uspon na sam vrh. Ovdje se po prvi puta razilazimo u mišljenju. Drug hoće izravno na vrh kroz gustu klekovinu i šikaru, a ja bih rađe malo okolo, pa slobodnjim putem. Ali druga uhvatio »merak« da krene ravno, a ja zaobilazno spram vrha. On jednim pravcem, ja drugim, na čistinama se vidimo i dozivamo sve dok nismo svaki sa svoje strane došli na vrh.

Sa vrha divan pogled na okolne planine. Sa sjevera Štit (1780 m), Vlašić (1919 m), zapadno Raduša (1956 m), Ljubuša (1797 m), južnije Vran planina (2074 m), na jugu Čvrsnica i kolosalni Preanj (2102 m). Istočno ispred nas daljnji vrhovi Vranice: Matrac (1930), Tikva (1979), Sikira (1690), Lukac (1950) te Zec (1766 m). Ravno ispred nas svjetluca se u dolini okruženo zelenim livadama divno gorsko jezero, Prokoshko Jezero. Uslijed jakog vjetra i prijetećih se oblaka uskoro smo se odlučili na silaz prema jezeru i to opet svaki svojim putem. Nismo išli zajedno gore pa ne trebamo niti zajedno dolje. Cilj je jezero pa hajde svaki, kako zna. Za druga ne znam, ali ja sam se spuštao po ne baš najboljem putu ali zato uz neprekidan lijepi pogled na jezero i okolne planine. Za pola sata stigoh do obale jezera. Tu već nađoh kraj jedne jadne kolibice moga prijatelja u životom razgovoru sa malim dječakom muslimanom.

- Da li imadeš kisela mljeka? pita prijatelj.
- Kisela mljeka nema, ali ima zato varenike i ljuta mljeka.
- Pa daj mi ljuta mljeka, zamoli prijatelj.

I mali Suljo odgega u kolibu i za čas se vrati natrag na svojim kratkim nožicama i balansirajući doneše veliku zemljani zdjelu kisela (ljuta) mljeka. Mlijeka dosta za četvoricu ali za mog druga pre-malo. Ne da niti meni.

- Ajde Suljo donesi još i za mog prijatelja jednu zdjelu.

Suljo odgega i za čas doneše još jednu zdjelu ljuta mljeka. Zagrabih drvenom žlicom i napunih usta finim gorskim više vrhnjem nego li kiselim mljekom. Izvrsno je bilo! Shvatio sam odmah bojazan moga druga zašto nije htio da sa mnom dijeli.

Dok smo jeli, sjeti se drug i zovne Sulju: »Dođi, Suljo, evo ti malo bakšiša«, i pruži mu komad čokolade. Sulja sav sretan prihvati i otrči u kuću. Za čas se vrati zamazanih ustiju ali bez čokolade.

- Jesi li pojeo čokoladu, Suljo?

- Nešto jesam a ostalo sam dao Merimi.

- A tko je to?

- Pa zar ne znaš, moja sestra.

— A tako, pa evo ti onda i za nju malo, pruži mu drug još komadić.

Suljo prihvati i otrči štogod su ga njegov^z kratke noge nosile u kuću. Čim se sav sretan vratio, odmah upita, da li želimo još mlijeka ili štogod drugo.

— Hvala ništa, a što smo dužni?

Ništa! E, pak ništa, pa dobro. Ali svejedno turi mu drug u šaku komad novca od 10.— din. Ugledavši Suljo u svojoj ruci ovu »banku« isprvice gleda kao da ne vjeruje da je to zaista njegovo, a onda ponovno otrči i vrati se sa dva velika napola suha sira. Evo, kaže, ovo vam je za daljnji put. Uzeli smo samo jedan i oprostili se od našeg malog prijatelja, kome nikako nije išlo u glavu, kakovi su to ljudi koji samo dijele tako velike novce a onda niti neće da uzmu sve sobom što im se daje.

Braneći se svaki čas od ljutih ovčarskih pasa, koji su čuvali svoje kuće ili stada ovaca, razgledavali smo, zelenim livadama i nebrojenim izvorima i potocima okruženo ovo lijepo gorsko jezero.

Obišavši ga popeli smo se ponovno u visinu i stigli na vrh sedla nasuprot Treskavice (Vraničine). Malo dalje pružio nam se opet krasan pogled na okolne vrhove i na naš daljnji put padinama planina Tikve, Sikire i Luke. Radi jakog vjetra krenuli smo brzo dalje. Hodajući tako neko vrijeme ovim nedoglednim gorskim pašnjacima stigla nas je već i večer. Sunce je bilo na zapadu, a mi još vrlo daleko od kakove planinarske ili seljačke kuće. Planine se protegle gole i bez skloništa u nedogled. Nigdje živa stvora. Žurimo se dalje da stignemo makar do šume, koja se u daljinji pokazala, kako bismo mogli tamo razapeti šator i nabratiti drva da možemo noću ložiti vatru, koja nas je imala grijati i braniti od vukova. Ali nam hvala Bogu nije bilo suđeno ovakovo bivakiranje. U hodu još opazismo tri do četiri konja, koji su unatoč poodmaklog vremena mirno pasli. Znak da je u blizini kuća ili pastir. Pogodili smo; pred nama se na jednoć stvori čovjek. Pozdravismo se. Isprvice nas gleda malo mrko i ispod oka, onako nepovjerljivo i šuti, no kasnije se ipak uslobodi i uputi s nama u razgovor. Na našu sreću i veselje saznali smo od njega da možemo kod njega noćiti. Doduše u štalici sa telicima ali zato ugodno na sijenu i u toplime. A nije ni daleko (samo pola sata nizbrdo). U razgovoru spuštamo se s njime nizbrdo, jer mu je kuća ležala nekih 400 m niže. Pomagali smo mu kod toga, onako usput, da stjeramo blago, konje, ovce i krave, s okolnih brda prema sredini, k njegovoju kući. U tom hodu tjerajući blago po nebrojenim onim brežuljcima, sad gore sad dolje, sjeti se nenadano naš pratilac i upita:

— Jeste li vi gospodo pravoslavni?

— Ne nismo, mi smo katolici.

— A tako, znate, meni se je prekojučer ponesrećila jedna ovca, pala je sa stijene pa sam je morao priklati, a da se ne pokvari zakopao sam je u zemlju da bude za ščenjce (pse). Ali ako bi je vi htjeli, ja bih je iskopao i ispekao za vas.

Nazdravlje, pomislih, i pogledah na prijatelja. Okrene mi se želudac pri pomisliti na zakopanu ovcu.

Svladao sam nelagodnost i rekao: »Hvala, mi u Zagrebu uopće ne jedemo janjetine pa bi bilo šteta da je ispečete a nama moguće ne bi išla u tek.«

— E pa ništa, kaže, ako nećete, ima zato onda mlijeka i sira. Muslimani naime, kako sam kasnije čuo, ne smiju jesti ono, što se unesrećilo, jer im to vjera brani. Tako na primjer ako vuk ili medvjed prikolje ovcu ili kravu i ostavi veći dio mesa na mjestu, musliman to ne smije jesti, već mora ostaviti ili u najboljem slučaju baciti psima.

Spustivši se napokon, tjerajući pred sobom konje, ovce i krave (naše najnovije zanimanje), do kuće, strpa nas domaćin najprije u jednu drvaru sa više pukotina nego li zida i posadi na sedla koja su na tlu ležala. U tom salonu počasti nas on sa zaista dobrim mlijekom, a da nam ne bude zima, naloži on na našu nesreću na zemljanim podu vatru. Kada se vatra rasplamsala, upoznali smo onu staru poslovicu: Tko se dima ne nadimi, taj se vatre ne nagrije. Sva je sreća bila u tome što je na stijeni bilo više pukotina nego li same stijene te smo tako ipak mogli kako tako disati. Dugo nakon zalaza sunca, kad je već sve blago bilo pozatvarano, a žene u kući sakrivene, sjeti se domaćin i na nas bogce zadimljene i izvede nas iz našeg »salona« i odvede u našu »spavaonu«, u staju.

— Eto, ovdje gore iznad telića lijepo ćete spavati na sijenu, a ako biste trebali na malu priliku, a vi izvolite to samo obaviti ovako odggora preko telića, ne treba vam zbog toga silaziti. Lahku noć! — Legosmo na sijeno i zaspasmo kao zaklani.

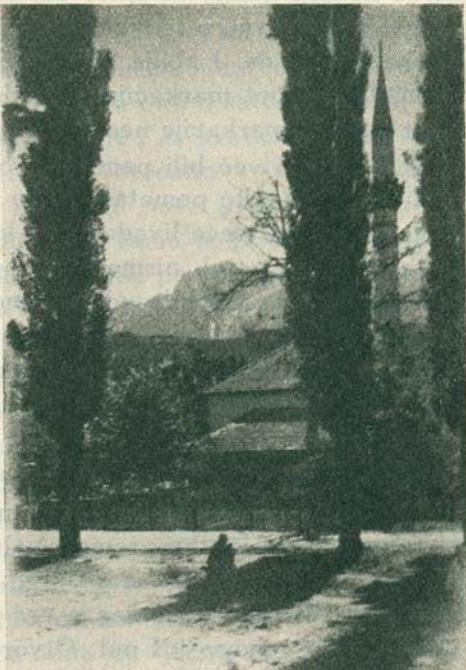
Pred jutro, još u polusnu, čujemo klopot zvona i puhanje. Krave, čiji su telići bili kod nas zatvoreni, obilaze oko štale, pušu, zvone i češu se o stupove štale da se sve trese. Brzo smo ustali, pokupili sve i izašli, jer smo se bojali da nam krave češući se o glavne grede štale sve skupa ne sruše na glavu.

Nakon kratkog razgovora sa domaćinom uputili smo se opet natrag uzbrdo prema vrhovima. U divnom jutarnjem sunču prosljedili smo naš daljnji put obroncima planina razgledavajući okolicu i šaleći se na izmankutoj nam večeri »zakopane ovce«. Za dva sata hoda stigli smo do izvora rijeke Vrbasa, ispod vrha Luke. Malo vrelo, iz kojega je jedvice curio tanki mlaz vode, opskrbilo nas je za daljnji put vodom.

Uskim nogostupom koracali smo sad dolje sad gore, preko otvorenih gorskih pašnjaka, dalje sve do Zeceve Glave. Obli otvorenih vrhunac, obrastao travom, dominira nad bližom okolinom i pruža na sve strane lijepe vidike. Zadržali smo se gore samo nekoliko časaka i počeli se spuštati po travom obraslot tlu prema šumama, koje su se nalazile prema jugu. Kad smo stigli do prvih stabala, skoro smo od samog iznenadenja pali u nesvijest. Ta nije ni čudo. Naišli smo na pravu pravcatu planinarsku markaciju. Nakon 6 dana lutanja po planinama, mnogo puta i bez svake staze a kamoli mar-

Foto: R. Božić

Jablanica na Neretvi
sa Prenjom u pozadini

kacije, ravnajući se samo prema starim kartama, kompasu i našem dobrom nosu, iskrne pred nama posve neočekivano markacija. Kao pravi nevjerojani Tomaši ogledavamo je i opipavamo prstima još uvijek ne vjerujući, je li to zaista markacija ili moguće samo fata morgana. I bila je zaista prava i još k tome vrlo dobro uzdržana. Heureka, kliknemo i skoro je poljubismo, jer sad smo mnogo sigurniji. Kada smo se je nagledali, krenusmo dalje tražeći daljnje oznake. Dobro su nam došle. Put odnosno smjer, jer se putevi ovdje isto tako počinju i nestaju kao na Štitu, vodio nas je kroz guste šume, sad amo sad tamo, sad gore sad dolje, da bi zbilja teško pogodili pravi smjer ili bismo bar uz veliki gubitak vremena stigli naprijed. Vrludajući kroz šume za našenom markacijom stigli smo nakon nekih 4 sata do planinarske kuće u Suvom Dolu na Pogorelici. Kuća na-

ravski zatvorena. Nismo zbog toga mnogo razbijali glave, jer nam zapravo nije bila ni potrebna, ali nam je ipak bilo dragoo da smo kod nje. Lijepo smo se raspremili i nakon malog obroka suhe hrane pružili se kolikogod smo bili dugački na klupama ispred kuće. Ležeći na klupama ugodno smo se odmarali, brali onako ležeći jagode, koje su oko nas rasle, sunčali se i uživali gledajući lijepo livade Suvog Dola i okolne šume.

Oko dva sata po podne prekidamo naše ljenčarenje i polazimo dalje. Potražimo markaciju, ali nje nema. Tražimo na sve strane, ali je nema i nema, do kuće da, ali dalje više ne. Što sad? Pouzdanjujući se ponovno u naš dobar nos, udarismo ravno sredinom livade, pa kako Bog da. I zbilja na drugoj strani livade, na početku šume, pronađemo opet markaciju. U redu. No kod druge livade slučaj se opet ponovi, markacije nestaje, a na drugoj strani se ponovno pojavljuje. Sad smo već bili pametniji. Naime ja, jer moj drug kaže, da je već prije bio tako pametan, samo da je htio da se uvjeri, hoću li ja pogoditi! Kod treće livade kao i kod slijedećih (livade i šume izmjnjivale su se često), nismo si mnogo razbijali glave radi markacije već čim smo je izgubili, udarili smo uvijek ravno preko livade, gdje je bila najšira i bili smo sigurni da ćemo točno na drugoj strani naići opet na nju. I tako je i bilo. (Svojedobno su bili po livadama postavljeni kolci za orijentaciju, ali su iz nekih razloga nestali.)

Ostavivši iza sebe posljednje livade, počeli smo se uspinjati na Čador. Put je bio mjestimice vrlo strm, dugačak, mi već umorni, pa nam se činilo da tom usponu nikada neće biti kraja. No ipak, nakon ne znam koliko vremena, ali oko 5 sati stigli smo na sam vrh Čadora (1700 m). Lijep vidik brzo nas je udobrovoljio. Malo se odmorimo i krećemo dalje, jer je već prilično kasno, a ne znamo točno, koliki nam je danas još put. Otvoreni visinski pašnjaci nižu se opet jedan iza drugog u nedogled. Dosade nestaje, jer nam se cijelim putem pružaju lijepi razgledi. Zaboravili smo na današnji, Bog te pitaj koliko sati dugi hod i dosadan uspon na Čador i koracamo, doduše ne baš najkuražnije, ali ipak dobro, sve do planinarske kuće kod Ščavnja na Bitovnji. I ova je kuća, kao i sve druge zatvorena, ali ne smeta. Sve su okolne pastirske kolibe otvorene i u njima pastiri, koji stranca vrlo rado prime i ukonače. Našli smo konak u vrlo urednoj i čistoj kući seljaka Ive Madjara iz Kreševa. Već za kratko vrijeme snivali smo pravi san pravednika.

U ranu zoru probudi nas lavez pasa i meket ovaca, koje su polazile na pašu. Brzo ustajemo, oprštamo se nakon slikanja sa simpatičnim i gostoljubivim domaćinom, te krećemo nizbrdo kroz šumu i stižemo nakon nekih malih sukoba sa ovčarskim psima, za odprilike 2 i pol sata na željezničku stanicu Bradina, odakle se

prvim vlakom odvezosmo do Konjica. U Konjicu udarismo prema preporuci na kratko vrijeme naš štab u dobrom i vrlo solidnom svratištu Ilike Škobića. Okupavši se u Neretvi, te razgledavši to lijepo i romantično mjesto i nakon dobrog objeda kod našeg Ilike, odvezosmo se slijedećim vlakom do mjestanca Jablanice, gdje se utaborismo u dobrom banovinskom hotelu.

Petorica na Velebitu

V. Mlinarić (Zagreb)

Dok smo se u Zagrebu još dogovarali za izlet na Velebit, pričao nam je Drago, da će u Otočcu naći »priliku«, kojom ćemo se onako usput povesti do Krasna. I doista, kad smo oko 8 sati stigli u Otočac, dao se odmah u potjeru za »prilikom« i za kratko nam vrijeme javio, da je njemu kao ličkom djetetu — otočanu — uspjelo svojim poznanstvom i vezama osigurati kola. Na naše pitanje, koliko će stajati vožnja, nije znao jasno odgovoriti, samo je tvrdio, da će sve biti dobro. Sunce je ugodno prigrijalo, i mi se pružimo po travi čekajući na kočijaša. No već se približavalo i podne, a nitko se nije javio, pa zato naše »Ličko dijete« pode u potragu i vrati se s viješću, da kočijaš traži za naše prilike previsoku cijenu. Nije nam dakle preostalo drugo nego da krenemo pješke put Švice.

Tamni su oblaci nadolazili sa zapada i na pol puta do Švice uhvati nas kiša. Sklonimo se pod krov jedine kućice, koju smo tu našli i pred kojom je »Jaković« sve po kiši potkivao konje. U razgovoru sporazumimo se s njim o cijeni, uz koju bi nas povezao do Krasna, utovarimo se i za četiri sata vožnje osvanemo u Anićima. Tu u gostonici naš »Jaković« naruči na naš račun »po jednu litru u svaku nogu« — kako je rekao — pa onda još »jednu u glavu«, a zatim nastavi do zore po svoj prilici isto »u glavu«. Tu smo i mi dobro zašljeli i još bolje zalili. Tu noć se spavalо na sijenu. Drago se tužio, da ga je cijelu noć smetalо zavijanje psa, a Boris je s tim psom za vrijeme neodgodive noćne šetnje imao velikih neprilika.

Putem smo razgledavali krasno jezero i slapove Švice, gdje su se još jasno opažali znakovi nedavne razorne poplave.

Nakon bijele kave — kako se tamo zove mljeko jedva zamjetljive smeđe boje — podemo oko 7 sati preko Nadžak Bila na Jezero. Zapara je bila jaka, a osim toga osjećali smo posljedice jučerašnjeg »dalmatinca«, pa se dosta teško napredovalo. Stigavši na Jezero ostavimo kod pastira naše naprtnjače i nastavimo košanicama a onda po šumi na vrh Malog Rajinca (1699 m). Dan je bio vrlo lijep, razgled otvoren na sve strane: na Vučjak, Plješivicu i Pivčevac. Išticali su se svojim osobitim oblicima, isărani bijelom i zelenom bo-

jom, Rožanski i Hajdučki Kukovi, pa Vel. Kozjak i ostali vrhovi prema jugu. Upisali smo se u upisnu knjigu, udarili »štampiljke« u naše zbirke štampilja i vratili se na Jezero, a odavle nastavili označenim šumskim nogostupom do Krajačeve kuće. Tek što smo se sklonili pod krov, udari kiša na veliko veselje opskrbnika, jer prema nje-govu pripovijedanju nije ovdje pala kiša ima tomu više od dva mjeseca. Joško i Pikec uspeli su se odmah iza kiše na Vučjak (1606 m), a iza toga na Zavižansku Kosu ili Klek pa odavle na Balinovac (1601 m). Pristup je na Balinovac nešto teži, jer se mora probijati kroz klekovicu i napredovati po oštem i ruševnom kršu. S vrha Balinovca vrlo je lijep razgled osobito na primorsku stranu, od Učke pa do Paga, dok je od Krajačeve kuće za sumraka prekrasan pogled na Bašku, osvijetljenu sa bezbroj svjetla.

Opskrba je na Krajačevoj kući bila izvrsna i jeftina, kuća u uzornom redu, pa smo odlučili provesti ovdje jedan dan i pohoditi okolne vrhove.

Drugi dan popeli smo se na Vel. Zavižan (1668 m) označenim putem, što se odvaja od Premužićeve staze, nailazeći na medveđe tragove. Pogled je sa Zavižana vrlo prostran i lijep i ne zao-staje za onim sa Maloga Rajinca.

Iako je na Krajačevoj kući bio »divni dan, lijepi razgled, jasna priroda, človečji život za svakoga«, kako je to jedan oduševljeni posjetilac ubilježio u upisnu knjigu, ipak smo ostavili ovu »jasnu prirodu« i krenuli Premužićevom stazom prema Alanu. Dan je osvanuo da ne može ljepši. Sunce je obasjavalo prekrasnu panoramu. Oblaci se poput bijelih ovčica rasuli naokolo po obzorju. Ćiro, Boris i Drago imali su pune ruke posla hvatajući svojim kamerama motive jedan ljepši od drugoga. Nije onda ni čudo, da smo mjesto 5 do 6 sati hoda do Alana trebali gotovo 10 sati. Uspeli smo se putem na Gromovaču (1660 m) 10 min. od staze, Pasarićev Kuk (1655 m) za 5 min. te Crkvenu (1630 m) za 10 min. od staze. Ne znaš, s kojega je od ovih vrhova razgled ljepši i prostraniji. Po krasnom danu, kakav je bio danas, utisci su upravo nezaboravni.

Put se dalje nastavlja kroz šumu kraj Zabijačkog Vrh-a, što se uzdigao do Krajačeva Kuka iz košanice Zabijače, pa uz Golici Serački Vrh košanicama Položine na Alan. Drago i Ćiro, koji su nešto ranije stigli od nas, imali su prilike promatrati jednu starodrevnu narodnu igru. Nekoliko se naime ljudi upravo natjecalo, koji će bolje ispremlatiti jednog svog druga, pa ih je gostioničar upravo izbacio iz gostionice, da u toj igri može cijelo selo sudjelovali svojim primjedbama i bodrenjem. Kad su stigli Boris, Joško i Pikec, stvar je već bila likvidirana pa se počelo po malo i zaboravljati na tu malenkost. Društvo se pače ponovno sastalo usprkos

razbitih glava i za jedan se sat nastavio prekinut razgovor. Iz pripovijedanja smo gostoničareva saznali, da je ono bio završetak jednog političkog razgovora, pa kako drugi dokazi nijesu uspjeli, upotrijebio se konačno »argumentum ad hominem«. Mi se nijesmo miješali u njihove razgovore, da ne bi i nas nešto dopalo. Alan je uopće zanimljivo mjesto. Kad je jedan od nas pred tri godine ovuda prolazio i tražio gostonicu, gdje bi mogao prenoći, naišao je na vratima jasnim i vidljivim slovima napisano: »Bez dinara nema ovdi mista. Tko ne plati dobit će batina«. Po tom je napisu zaključio, da je tu gostonica i nije se prevario.

Sutradan krene Pikec Premužićevom stazom uz Zečjak i za 4 sata stigne na Dom na Ograđenici, gdje se imao sastati s ostalim društvom, koje je pošlo na Ograđenicu preko Štirovaca. Od Doma na Ograđenici vodi put uz Matijevića Brijeg preko Malovana na Šatorinu (1644 m), odakle je najljepši razgled u cijelom srednjem Velebitu. Ističu se Plješivica, Vučjak, Zavižan, Veliki i Mali Rajinac, Rožanski i Hajdučki Kukovi i Lisac, pa dalje prema jugu nebrojeni vrhovi sve do Svetog Brda, dok se prema istoku lijepo vidi Gola Plješivica a desno od nje razabire se Kremen. Pohodili smo još i Ograđenik sa lijepim razgledom na Jadransku stranu.

Prenoćivši u domu na Ograđenici podemo jutrom povrh Sinokosa, Mliništa i Radlovcu k našem starom znancu Vrbanu u Vrbasku Dulibu. Tu nas ponude kruhom i kiselinom i u vrlo srdačnom razgovoru provedemo neko vrijeme s Vrbanom, koji se točno sjećao imena nekih od nas, s kojima je pred tri godine razgovarao. Nebo se međutim naglo naoblačilo, no to nas nije mnogo smetalo, jer prema Vrbanovu pripovijedanju događa se gotovo svaki dan, da se naoblači, ali kiše nije palo ima tomu skoro tri mjeseca.

Oprostimo se od našeg domaćine i nastavimo šumskim putem prema Bačić Kosu. Nakon pol sata hoda počne kiša, najprije sitna, a onda sve jače padati. Boris izabere mjesto, gdje bi se imali skloniti za kratko vrijeme, dok prestane ta »kišica«, kako je on uvjeravao. — »Samo vi mene slušajte« — govorio je Boris samosvjesno — »ja imam u tim stvarima iskustva.« Poslušni kao ovčice stisnemo se mi uz bukve, dok prestane ta kratkotrajna kišica. Međutim od te »kišice« nastane silno nevrijeme. Gromovi su udarali, silni izljevi vode slijedili su jedan za drugim — Boris je nabrojio sedam takovih izljeva, — dok smo mi pokisli čučali pod bukvama. Jedan sat proboravili smo tako nepomično kao drveni sveci. Posljedica je toga bila, da je Boris imao jedno iskustvo više, jer se zajedno s Pikecom upravo okupao u glasovitim Velebitskim kupkama; Cirina se papirnata »impregnirana i nepromočiva« kišna kabanica rasparala na tri dijela, ali je ipak on pa Drago i Joško, koji su navukli na sebe

Tivar hubertuse, ostao bar napola suh. U ovakovu stanju nastavimo put preko Budakova brda zaobišavši Visoki Brjež i popevši se na Soline (1024 m) te za 4 i pol sati — ne računajući onaj sat iskustva na kiši — stignemo u Dom na Baćić Kosi. Preobukavši se u suho rublje upute se Boris i Pikec na Baćić Kuk (1306 m). Put je označen markacijom, a naporan je samo dio neposredno ispod vrha, tako da je Pikec, radi vlažne stijene morao skinuti cipele i nastaviti u čarapama. S vrha je nakon kiše bio razgled nezaboravne krasote; na Kizu s nizom kukova iznad Dabara Vranjkovića, Široki Snižni i Zasičeni Kuk. Dalje prema jugu pomaljaju se glavice mnogobrojnih vrhova, dok te na sjeveru pozdravlja Šatorina s Malovanom, Lisac, Vel. Kozjak i ostali kukovi, a na zapadu otegnuo se otok Pag u tamnom plavilu Jadrana.

Na domu smo razgledali napravu za električnu rasvjetu, kojoj snagu pogona daje vjetar, pohodili Visibabu i spustili se drugi dan preko Kučista na Karlobag. Drago je ovaj put jurio kao za okladu, premda je inače, što se hodanja tiče, dosta komotan. No u Karlobagu se ustanovilo, koji je tomu bio razlog. On je naime porijeklom Karlobažanin, pa je namislio saznati na »licu mjesta« što više o svojim pređima. Saznavši u Karlobagu, gdje je dobro vino, dao se dakle on svim žarom na istraživanje svoje loze i to na ovaj način. Naručio je kod Lovre žmulj vina i čekao. Za čas dođe jedan domaći Karlobažanin. — Dobar dan, gospodine Drago! — A otkud vi mene poznate? — zapita Drago. — E, poznavao sam ja dobro vašeg đeda. To je bio pomorac! — Daj mu žmulj vina, naruči Drago. Za njim dođe drugi, pa treći i tako redom. Svaki je poznavao njegova đeda i svaki je dobio žmulj vina. Među njima bio je i jedan, koji se sjećao i njegova pradjeda. Taj je dobio dva žmulja. Na koncu je kod Lovre sve vrvilo, a usred te vreve sjedio je Drago i sav se topio u dragosti i veselju, a lice mu je sjalo od prevelike sreće. No o svojim pređima znade danas isto toliko, koliko je znao prije svoga dolaska u Karlobag.

Dva smo dana proveli u Karlobagu, a onda se rastali od jadranskih obala. Drago i Joško vrtiše se u Zagreb, a Boris i Pikec nastave od Oštarija na Ramino Korito, pa kroz Pasji Klanac na Bukovu Dragu. Označeni put vodi baš do kuće Milkovića, gdje se može dobiti mlijeka, a u slučaju potrebe i prenoći. Lugarница na Šugarskoj Dulibi već je sasvim porušena i neupotrebljiva, a onu na Jelovoј Ruji čeka za kratko vrijeme ista soubina. Od Milkovića nastavlja se put uz Milkovića Krug pa Veliki i Mali Stolac na Šugarsku Dulibu, prolazi zatim kroz raskidani Panas te se spušta niz Plančice do napuštene lugarnice na Jelovoј Ruji. Našli smo lugarnicu zapuštenu u sred šume. Cisterna je još bila u dobru stanju.

Sedam je sati i već se hvata mrak. Sve je utihnulo. Ne čuje se ni lavez psa ni cvrkut ptice ni glas šturka ni šušanj lista. Ostaviše nas i Ćiro, koji je izjavio, da se mora vratiti, iz budžetskih razloga, jer bi inače bio prisiljen, da se da otpremiti kući »per Šub« i Drago, komu je istekao rok i Joško, koji je obolio od čežnje za domaćom papicom. Tako ostavljeni učinili smo sve, što je bilo moguće, da nam boravak bude što udobniji. Nasjekli smo granja za ležište, kuhali čaj i trošili ostatke zaire iz svojih naprtnjača.

Put preko Ramina Korita neobično je zanimljiv. Izmjenjuju se predjeli hladovitih šuma, bijelih kukova i raznoliki oblici divljeg krša, koji u raskidanom Panasu dostiže vrhunac. Šteta samo što smo imali maglovit i oblačan dan, te nam se tek od vremena do vremena otvorio vidik na okolne kukove. Za lijepa je dana osobito prostran pogled sa Siljevače i Vel. Stolca.

Od Jelove Ruje vodi dalje označen put preko Ravnih Samara pa niz istočnu bočinu Poljane silazi na put, što dolazi iz Divosela na Visočicu. Do Gojtanova doma na Visočici trebali smo lagana hoda nešto manje od 4 sata. Dan je osvanuo iz jutra vedar pa smo stigavši na Trošeljev Vrh uživali u pogledu na ličku nizinu, iz koje su se dizale fine magle poput bijelih oblaka tamjana. No ni ovaj dan nije prošao bez kiše. Spustila se po podne nenadano, baš kad smo legli pred kućom, da se naužijemo sunca.

Sutradan oko 6 sati polazimo preko vrha Visočice na Malu Visočicu pa uz vrelo preko Rudina na Oglavinovac i nastavljamo kraj Javornika na Struge. Dan je dosta vedar. Prostrani razgled sa Visočice već je mnogo puta opisan i svaki put pruža nešto novo. Prolazimo putem kraj Kozjaka, pa Čalakuša povrh Javornika, Badanjskih Vrhova i Badnja, a na desnoj strani prije dolaska na Struge uždiglo se impozantno Veliko Rujno. Nauživši se sa Buljme pogleda na more prema Starom gradu, otoku Pagu, Sv. Brdu i Tulovim Gredama uspnemo se na Debelo Brdo nasuprot Buljme, s kojega je pogled skoro još ljepši, a pristup na vrh nije težak.

Prenoćili smo u skloništu na Strugama. Boris je bio nezadovoljan, jer se sasvim »šunda« — kako bi rekao Vrban. Jednu je nogu grdno nažuljao, na drugoj nategnuo žilu, a osim toga počeo mu se javljati potkožni čir na vrlo nezgodnom mjestu, tako da se proglašio nesposobnim za daljnju turu i vratio preko Medka u Zagreb. Ali je bar dokazao da će biti vrlo dobar profesor, za koje se zvanje pripravljava. Nosio je naime cijelo vrijeme jednu bočicu, u kojoj bi u Zagreb imao donijeti alge iz vrela ispod Visočice, i tu je bočicu baš negdje između Visočice i toga vrela izgubio.

Probudivši se oko 6 sati začuje Pikec neki šum. To je okrenulo jugo. Krene on oko 6 i pol preko vrela Marasovca, da dode prečacem na Vaganski Vrh. Od morske se strane valjale guste i vlažne magle, pa on zađe previše lijevo i nađe se na vrhu Štirovca, odakle se morao teško probijati kroz klekovicu, dok nije izbio na markirani put iznad Babjeg Jezera. Vjetar je toliko ojačao, da je odustao od uspona na Babin i Vaganski Vrh, kako je namjeravao, nego je nastavio, da što prije stigne na Dušice. Od vremena do vremena magle su se kidale i na časove se razvedrivalo, tako da je s vrha Malovana bio lijep razgled na ličku nizinu. Cijelim putem nije bilo živa stvora. Jedino ispod Malovana dugo je za tim samotnim planinarom gledala jedna krava, prateći ga pogledom, dogod se nije izgubio iz vida. Mora da je neobično izgledao u njezinim očima.

Markirani put prelazi zatim na primorsku stranu s krasnim vidićima na Pag, Vlaški grad i Jerkovac, a onda preko Sv. Brda dolazi na Dušice. Na mahove je padala kiša pa opet prestajala. Kuća je na Dušicama bila zatvorena, pa nije bilo druge, nego nastaviti sve do Malog Halana, gdje se moglo dobiti tople hrane, vina, pa i crne kave, a i konak na sijenu sve za male novce. Pokrio se moj Piko ličkim biljcem i opet na sijenu proveo jednu divnu noć.

Sjećao se svojih drugova, koji su se eto razbjegli kud koji. Osobito mu je u misli dolazio Joško. U Anićima na početku ture pio je još vino, na Krajačevoj kući samo pivo, ali odonda pa sve do kraja ture nije okusio ni kapi alkohola. Dapaće tako je u njega bila jaka volja, da je odolio i predobrom paškom vinu kod Lovre u Karlobagu. Neki su to tumačili time, što mu se u Anićima u snu prikazala gospođa supruga i nježno mu zaprijetila prstom, a na Krajačevoj kući ponovno ga je u snu malo oštريje pogledala i pokazala rukom na metlu. Međutim kako bilo, pravoga razloga nismo mogli saznati.

Na koncu Pikec nije mogao odoliti, a da se sutradan ujutro ne popne na nekoliko kukova na Tulovim Gredama. To je bio konačni završetak ture. Svakomu će razgled sa Tulovih Greda ostati u najljepšoj uspomeni. Divan pogled na dolinu Zrmanje sve do Obrovca. Lijevo od nje poredali se obronci najjužnijeg dijela Velebita sve do Crnopca, a kad svrneš pogledom prema sjeveru, pozdravlja te veličanstvenim svojim lukom Sv. Brdo. Oko jedan sat proboravio je on tako među tim kukovima uspinjući se sad na jedan sad na drugi toranj i tumarajući između njih, a onda se preko Kraljičinih Vrata povratio na Halan.

Hrvatski planinari čuvaju svoje planinsko bilje.

Odjeci sa Bjelašnice planine

Josip Sigmund (Sarajevo)

Tihi i nijemi su ponekad snježni vrhunci Bjelašnice, ali je zato glasniji i jači njihov zov za one, koji traže u planini punu i snažnu ljepotu. Visinski je zrak ovdje ponekad bez trunka maglica, a pun je treperavih sunčanih zraka i opojne mrzle svježine, koja strui lelujavo preko visoravnji, zapljuškujući punim zamahom vrhove i izbočene grebene.

Duboki blještav snijeg prekriva planinu, čiji su donji dijelovi predgorja sa svojim brojnim dubodolinama utoruli u sivu neprozirnu gustu maglu. Do najširih vidika pruža se ljepota pejsaža, boja i svjetla, čiji nas učinak zanaša. Prenosimo se u jedan drugi svijet užitka, koji je često bolji, ljepši i snažniji nego što je tmurna, nervozna i neizvjesna sadašnjost života dolje u gradu, koji je utonuo u more ove magluštine.

Nikakav odjek iz doline ne dopire u ove visove — jer oni su zaokupljeni životom, što ga diktira priroda, a čiji je ritam prava protivnost svakidašnjice grada. Promjena, za kojom se u gradu toliko čezne, ovdje je bitni uslov, pod kojim se odvija tihi i sa prirodnom sjedinjeni život skijaša planinara. Život je to poseban i nenadoknadiv, a za kojim se čezne sa svom dubinom duše, prizeljkujući si njegove časove zadovoljstva, sa kojim on svakodnevno obiluje. Golema je to čežnja, sa kojom uvijek polazimo ususret takovome životu, pri kome će svaki od nas naći svoje zadovoljstvo i tihu sreću svoga planinarskog poriva. Zato i nema niti jednoga među brojnima, koji su posjetili Bjelašnicu zimi, a da ne budne oduševljen sa njezinom ljepotom, koju odražuju jedinstveni prostrani predjeli.

I zaista prekrasni su spustovi prema dnu pojedinih vrtača, pri kojima nam skije oru usku dugu brazdu na bliještećem i pomalo plavičastom snijegu. Nezaboravni i nenadoknadivi su to trenuci, kada nam vrhovi skija tek malo vire iz snijega, koga razbijaju u prhke trakove poput nježnog vela, čije lelujanje ostavlja u našim očima posebnu draž. Kod toga skije trepere, a studen vjetar, prouzročen brzinom vožnje, reže kožu lica. Pogled se zamagljuje sve više, a noge podrhtavaju pri svakoj kristianiji jače i jače. Snijeg pršti i u dugom se luku kristianiye roni niz strminu, ostavljajući za sobom usko rezan zavoj sa razasutim vanjskim rubom. Redaju se zavoji jedan za drugim u nizu vanredno lijepog traga, koga iz doline po završenom silazu, uvijek tako ushićeno promatramo. I zaista krasan dojam ostavljaju padine strmih vrtača, kada budu izbrzdane sa tim vijugavim tragovima brojnih spustova. Šarolikost zavoja i plavičaste konture prosječenih slojeva snijega obično unose novu draž i ljepotu među ove jedinstvene pejsaže.

Gotovo beskrajni snježni predjeli planine tek daleko tamo na liniji horizonta stapaju se sa azurnim plavetnilom neba. Tu dostižu strmine Krvavca (2062 m) i troroga Hranisava (1965 m) sa jedne, a greben Vlahinje (2057 m.) sa druge strane impresivnu visinsku razliku nad visoravni, koja je posuta brojnim, dubokim i dosta prostranim vrtačama. To izdizanje vrhova i grebenja Bjelašnice tako je smiono strmo, da nam ovako iz daljine gledano pojačava utisak svoje nepristupačnosti. Tek kada se približimo tik pred njih, onda nam istom postaju ljepote ove planine pristupačne i pojmljive u najvećem obujmu. I baš ta ljepota koju iščekujemo na svakom

Foto: J. Sigmund

Bjelašnica pl.: obronci Josipove
Staze

usponu ili spustu prema jednoj od šarolikih dubodolina biva svaki puta drukčijeg značenja i stepena. Uvijek nešto novo i do sada neviđeno stalno nas odvodi dalje i dublje u planinu među sve divljiće i ljepše predjele. Spust se za spustom reda, a uspon za usponom se nastavlja sate i sate jednakim tempom i sve jačim žarom i voljom. Predjeli nas svojom skladnom ljepotom sve više zadovoljavaju, a ujedno i iznenadjuju, jer niti deseti dio nismo obično očekivali od onoga, što su nam uistinu pružili. Sretni smo istina ostali, vidjevši krasotu, koja nas posvuda okružuje, ali prolazeći onim tijesnim dubodolinama ispod Krvavca, koje vijugaju spram Hajvaza i Opančaka, a na domaku Djepe i Preslice planine, polagano se šulja u našu nutritinu spoznaja, da će utisci sa skijaškog traga kroz ove predjele biti odlučujući za kasnija prizeljkivanja. Ta prizeljkivanja mnogoga i

mnogoga će ponovno sklonuti na skori povratak na krstarenje po predjelima snijegom pokrivenе Bjelašnice planine.

Tiha nostalгија за vrludanjem obroncima Bjelašnice stalан је odraz ranijih utisaka, prema kojima su za svakoga pasioniranog skijaša planinara jasna i određena pitanja, u kojima su formulisana živanja na ovoj planini: Zar nikada nijedan od vas nije požalio za nekim izgubljenim rajem?

Zar nikada niste osjetili nostalгију za jednom divnom i zasjejućom samoćom? Zar nikada niste poželjeli da osjetite djelovanje zova planina — zova, koji je snažniji od ma kojeg drugog osjećaja.

Foto: J. Sigmund

Bjelašnica pl.: lijevo V. Vlahinja (2057 m), desno M. Vlahinja (1999 m)

Zar niste poželjeli da uslijed ljepote planinskih krajobraza uživate potpunu i nepomučenu sreću. Shvatite li pravi značaj tih pitanja, uistinu njihovo rješenje bit će vam otkriveno na snježnim poljanama Bjelašnice, jer će njezina draž bez sumnje ostaviti dubok dojam i doživljaj, prema kome će biti svakome skijašu u buduće život na ovoj planini stjecište svih njegovih želja, nada i pravi istinski odraz njegove duše. Osim toga već nakon prvog provučenog traga, preko njezinih snježnih bregova ušuljat će se u dušu svakoga neki nemir, čežnja — koja će sve to jače tinjati, čim se više približuje povratak u dolinu, a koja će nas stalno upućivati na ponovan i što skoriji povratak. Vjerujem da će sjeta biti velika kod svakoga, kada se prilikom povratka ugledaju zadnji obrisi njenog sa posljednjim sunčanim tracima obasjanog grebena.

Zivot je gore čaroban. Događaji se smjenjuju, a pejsaži se nižu jedan za drugim, nagomilavaju se, napinjući užitak do maksimuma. Nikakovog prezasićenja niti jednolikosti, jer je to proživljavanje instinkтивно, nemanješteno, slučajno, neproračunato, pa radi toga i daje da posjetioc osjeti pečat veličine ljepote predjela i života na visokoj planini.

Divljinu je velika, a ljepota života, koja iz nje žari je dar, koga nam planina objeručke upućuje, dajući nam sve od sebe. Zato i ne osjećamo toliko napadno svoju samoću među onom vječnom samoćom bregova, koja je uklesana među njihovim liticama, a što sačinjava pravu bit života i divljine, koja tu caruje. To jedinstvo samoće i divljine izrazito nam diktira pojedinosti života, prema kome otklanjamo i svaku pomisao, koja nas spaja sa ostalim svijetom. Za lijepih dana pogled nam kadkад zabludi spram doline i Sarajeva. Tamo naziremo sićušnu hrpicu kućica, ali na tome vizuelnom ushitu i gasi nam se pogled, jer ne prouzrokuje čežnju za dolinom i životom, koji se tamo odvija. Brzo odlazimo sa grebena spuštajući se u poneku vrtaču samo da nam radost ne bude pomućena, na pomisao o skorom povratku тамо...

Sretniji smo ovdje, jer ne trpimo od svakidašnjice gradskog života, a ne muči nas čežnja za životom među bregovima, jer ju ovdje gasimo, izdašno, upijajući u sebe što više ljepote, da nam kasnije u dolini bar u prvo vrijeme bude snošljivije. Život doline i grada, iako su nam oboje na domaku pogleda, nema pristupačnost u ove visinske predjele, a također snobizam i planinarsko šarlatanstvo nisu česti posjetioci. Ima ponekad i toga ali to su kratki i blijedi traci, tako da se brzo gube u životu, koga diktiraju ovi bregovi sa svojom divljinom i oporim planinskim zakonom. Da, život je ovdje opor i prečesto surov, a to je ujedno najjača i najveća brana da nam te pojave ne kvare lagodnosti života, za kojim svaki ideoološki planinar teži.

Sunce pali debele naslage snijega pretvarajući ih u bliješteću masu, od koje se počesto zrcali putem treperavih zraka onaj čeznutljivi zov planinskog raja. Planina nas tako zove šaljući nam iz onih visina svoj pozdrav i zov, planinski zov, sa kojim nam nudi za užitak svu svoju ljepotu ovih bliještećih oštraca. Zato nam i izgleda onako veselo pozdrav, koga nam upućuju padine Treskavice, visoravan Visočice, nazubljeni grebenovi Prenja, masivna barijera Veleža, divljinu visova Čvrsnice i Vraňa te dugi lanac Vranice i Vlašić planine. Svaka od njih svjetluća posebnim žarom, jer prelamanja sjena i svjetla među izbrazdzanim njihovim grebenovima je na svakoj posebnog značaja i vrijednosti. Svaki taj zračak odsjeva njihovih visinskih predjela unosi u nas izvjesni nemir ali ujedno i spokojstvo.

Nemir utoliko što nas čežnja upućuje da i preko njihovog grebenja izukrstimo tragove skija, a spokojstvo jer i ljepotu krajobraza divljine svake od njih već donekle poznamo, uspoređujući ih sada sa ovima nuda sve lijepima, prostrane Bjelašnice planine. Zaokružen bi bio to relijef vidokruga najbliže okoline, čiji je centralni položaj zauzela Bjelašnica.

Sa svakom od njih veže nas njezina specifična ljepota, jer što na jednoj možemo da doživljavamo, druga i treća nam to pruža istom mjerom ali uz sasvim druge okolnosti i uvjete. Svaka od njih ima svoje obilježje ljepote, pa zato kada govorimo o jednoj, ne može se to isto odnositi na drugu, pošto je ljepota tamo izražena na drugi način i sa posebnim obilježjem. Međutim promatrajući ih ovako sve skupa kroz prizmu ove istančane ljepote pejsaža zasmeđene Bjelašnice može onda svaki zaista ustvrditi sa punim pravom da raznolikost ljepote i mogućnost proživljavanja ugodnih časova na skijaškom tragu nisu nigdje tako izražajni i skoncentrisani kao u ovim krasnim bregovima Herceg-Bosne.

Časovi praskozorja ili sutona jednako su vrijedni, izražajni i udjeljenja dostojni, jer siluete planina, plavičasto zlatastih boja, obrubljuje horizont, zapaljen rumenim otsjevom izlazećeg ili tonućeg sunca. Žarka pruga što ju tvori ova sunčeva putanja, dosije svoju kulminaciju ljepote pri svom svršetku, kada tone za glavicu Lupo-glava, toga sjedoglavog visa Prenjskog masiva. Cio masiv tada prelazi iz sivkaste, poprimajući sve više plavkastu boju, a obrisi planina ovoga blizog vidokruga tonu jače i dublje u tamu, u kojoj se ujedno gube i zadnji razbijeni slojevi magle. Počam od predgorja pa prema glavnim grebenima i dolinama njihovih visoravnini, zgušnjavaju se sutonske maglice, vijoreći oko njihovih oštrelaca. Večernji vjetrić nadirući sve više iz doline nosi sa sobom i te zadnje krpice prozračnih maglica pregoneći ih sa jednog visa na drugi, raščlanjavajući ih sve jače i brže dok se sasvim ne stope u jednu cjelinu sa purpurnim odsjevom obzorja. Ljepote pejsaža i kontrasti boja su uzvišeni i nezaboravni. Jednom treba vidjeti smiraj sunca u okviru ovoga vidokruga planinskih divova, pa da nam ti časovi ostanu u trajnoj uspomeni i sjećanju. Uvjerljiva su i jaka ta proživljavanja, jer baš stoga su i ljepote planine najfantastičnije, kada one sadrže brojne užitke, čiji je redoslijed izukršten sa čestim kontrastima, koje odrazuju okolicu sa širokim horizontom, na kome se spaja azurno plavetnilo neba sa narezuckanom linijom planinskih grebenova.

*

Divni krajobrazi nepomućene i primitivno divlje ljepote ne daju niti naslutiti, koliko postaju goropadni i strašni, kada ovim bregovima prohuji magluština i snažni talasi ledenog vjetra. Tada nastaje

prava borba za opstanak: vidik je minimalan, napreduje se jedino busolom ili prirođenim osjećajem orijentacije. Studen prodire kroz odjeću, a snijeg šiban vjetrom zastire i ono malo vidika kroz maglu. Često puta za vrijeme ekvinokcijskih vjetrova, radi njihove jačine, nije moguće ići grebenom, nego se napreduje strmijim i težim stazama (Vučji Klanac ili Josipovom Stazom), ali i tada je težak uspon na visoravan vrha, na kome je opservatorij. Čim se dođe na domak grebena, vrtlozi, što ih čini struja vjetra, su takove jačine da kidaju svako uporište za nogu bacajući nazad niz strminu. U par navrata desilo mi se je da uspon ne uspije i to u svakom slučaju morao sam se vraćati za jednu malenkost ispred samog cilja. Uh, kako sablasno zviždi vjetar u takovim slučajevima, a gusta magla toliko djeluje na organizam, da se i pored najbolje volje dobiva lagana vrtoglavica. Organizam toliko podliježe toj ritmici vjetra i magle da često puta, iako se stoji, rad mišića i vida je isti, kao da se čovjek kreće. Da pače, toliko je to vjerno, da bih se uvijek čitav založio zato da u takovim slučajevima osjećam kretanje i čisto vidim vrhove skija, kako prosjecaju snijeg. Naročito se te pojave izrazito zapažaju, kada se u vožnji slučajno zaustavimo. Iako je faktično zaustavljanje nastupilo, prividno kretanje još traje i po čitave trenutke. Najgore je kod toga što se na terenu ne zapaža neravnost, nego se tek ona primijeti pod skijama samim i to automatski kada na nju naletimo. Zato se od šale obično zaleti punom brzinom na protivnu strminu ili kakav napuh, iza čega nastupa joj i pomagaj, leti se niz strminu naglavice prevrčući se dosta dugo.

Na najvišem vrhu bodro se uzdiže nad krajinom masivna kula meteorološkog opservatorija. Kao u priči, on je već samim oblikom, a najviše položajem iskočio među ovim predjelima kao začaran dvorac iz bajke. Gustom naslagom snijega i leda sav je obložen u veoma impresivnim varijacijama. Nigdje tamne mrlje, od dna pa do vrha, svagdje samo blještavilo prozirnih i sićušnih kristala. Taj pokrov išaran je najfantastičnjim šarama, kakove si ih ni najbjujnija mašta ne može zamisliti. Milioni sićušnih hrapavih kristalića, što su spojeni u bezbrojne male školjkice, koje su tako vještački i za oko ugodno naslagane jedna na drugu, bez reda i položaja, negdje deblje negdje tanje, pa onda beskonačni onaj redoslijed svakojakih ledenica ispreturnih duž i poprijeko da se sve na koncu sljubi u perjanice i lepeze, tvoreći na taj način ovaj fantastični relijef svakojakih šara.

Odaklegod ga se pogleda uvijek ostavlja na nas njegov izgled poseban utisak i draž. Verući se Josipovom Stazom pričinja nam se kao nakostrušeni div, koji čuva romantičnu ljepotu krajine. Idući sa Silnog Dola naglo nam iskrstne pred vidikom, kao kula svjetilja, a verući se uz dubodoline sa Sitnika već zarana bode nam oči smioni

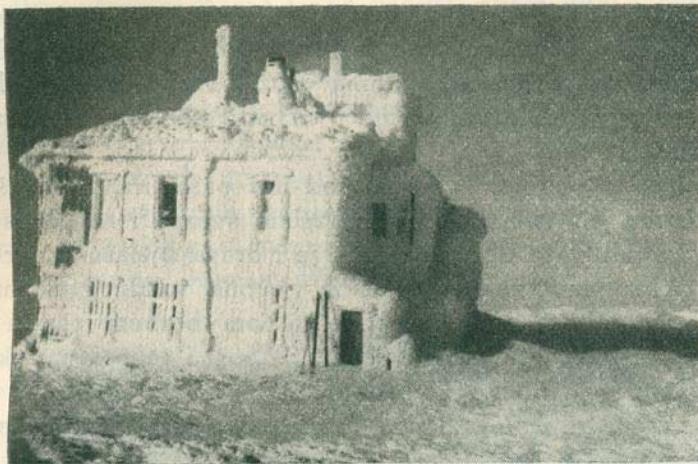

Foto: J. Sigmund

Bjelašnica: Meteorološki opservatorij (2067 m)

greben, na kome on spokojno stražari i odolijeva divljini hučne prirode.

I ovdje u ovom dvorcu odzvanja eho planine u svim varijacijama prepričavanja. Tu je pravi finiš našeg živovanja na Bjelašnici. Jednakom mjerom si tu priželjkujemo dobar snijeg i lijepo vrijeme, kao što to činimo i u dolini, ali ovaj puta to biva spontanije i sa više žara, jer nam je svima jasno da za navremena moramo sjediti u sobi. Jest nevrijeme je ovdje bauk, koga se svaki od nas plaši, pošto nikome nije prijatno stalno zuriti kroz uski zamrznuti prozor i gledati onu sivu ljepljivu magluštinu, koja se iza njega nazire. Urluk vjetra i misao o uskim svjetlucavim brazdama, što ih za sunčanih dana isprekrštavamo strmim padinama Bjelašnice, u tim momentima su jedini odjek ove samotne kule.

Planina je oživila, kako kažu seljaci i teško si ga onome, tko pode da se bori sa burom i mećavom. Čudno i sa nekim strahopostovanjem, poneki puta susreću me njihove plašljive oči, kada se susretнемo za vrijeme nepogode, kako hrlimo u susret borbi sa planinskim bijesom. Često mi govore: neće se to dobro svršiti, ne treba se suprotstavljati tako obijesno zakonima prirode. Planina živi, a znade se i osvetiti onome, koji joj pokuša da prkosni, kažu oni. Slabima nema pristupa, isto tako kao i suviše prkosnim i svojeglavim, jer oni ne mogu u borbi uvijek da ostanu pobjednici. Treba voliti planinu i znati njezine čudi do u tančine, pa da se možeš uhvatiti u koštač sa bijesom, koji kroz nju tutnji. Tako priča stari opservator Schefer, a to je nepisani zakon i za sve seljake planinskih sela, koji su na pragu ove visoke planine. I nama, koji volimo planinu, sve je

to dobro poznato, ali ipak uživamo baš u toj često puta neravnoj borbi, jer znamo i svijesni smo toga, da će nam iza prohujalog nevremena ista ta goropadna planina pružiti raskošnu svoju ljepotu, u kojoj ćemo još intenzivnije moći uživati, jer smo si je priuštili putem žilave borbe.

Borbom do ljepote življenja, kod nas pasioniranih skijaša planinara uistinu je geslo, pod kojim vršimo sve pa i najjednostavnije planinarske pothvate. Baš zato nam je i draga Bjelašnica, jer zaista tu treba prekaljenog znanja skijaških vještina, solidnog planinarskog umijeća i još najviše volje i slobode za tom borbom punom zapriječka, koje nas na putu brojno čekaju. Mnogi i mnogi smalaksavaju pod utiskom grandiozne živosti planine, kada ona oživi u svim fazama nevremena da često pod tim utiscima nemaju više smjelosti za novim pothvatom.

*

I ovdje u ovoj divljini, u svojoj kuli provođao je svoje živovanje svima dobro poznati starina Schefer. Prisiljen da živi vječno sam, sasvim se je otudio i odrođio životu zajednice. Za množe zatvoren i šutljiv, davao je utisak tipičnog pustinjača i to od onih istrajnih, koji su već po samoj prirodi stvoreni kao takovi. Skoro dva puna decenija šuljao se je on po ovoj kuli divljeg izgleda.

Priroda ga je objeručke primila pod svoje okrilje. Njihovi životi fantastično su se podudarali bez potresa, sa nekim gotovo stočkim mirom. Zapravo kada se sa njim dobro upoznamo i samim nam bude jasno da drukčije i ne može i ne smije biti. Upravo savršen sklad čovjeka i prirode, voli je on, razumije sve njezine pojave, pa zato je i rijetko uživanje promatrati njegovu pojavu, kada nam priča svoju, mirnim govorom iznošenu, ljubav spram prirode, a napose ovih krajobraza, nad kojima budno kruži njegov životni ritam. Oči mu se zapale mlađenačkim žarom, a licem protrne dugotrajni grč oduševljenja, koji mu staračke bore izukršta drugim mirnijim redom, nego li kada je on ravnodušan. Divljina njegove pojave polako se gubi, a ledena površina njegovog bića se otaplja, pretvarajući nas sve više i jače u oduševljene slušaoce. Tišinom večernjih časova romoni njegova uvijek ugodna priča. Nikad nam nije bilo dosta priče, zaboravljujući na odmor i san, uvijek smo ga željno potsticali sa još, još . . .

Sada ga više nema gore. Otišao je u dolinu, gdje snatri o Bjelašnici, a čezne za životom, što ga je gore provodio. Stari medvjed Bjelašnica otišao je u mirovinu, ali sa tom pojavom nije se on promijenio. Postao je nezadovoljniji, jer skinuli su ga sa piedestala, gdje je on imao jedinu sreću svog staračkog života. Sa tugom u duši svaki od nas pomišlja na minule zadnje trenutke pred silazak toga

bjelašničkog starine. Morao je da napusti svoju kulu i ovu krasno usklađenu prirodu, što je planina odražuje, te svoje prijatelje, koji su mu uvijek srdačno gore hrili, a sa kojima su ga vezale stotine dragih uspomena i baš sve to morao je ostaviti, a što mu je jedino i činilo zadovoljstvo i ugodan boravak u ovoj samotnoj divljini. Mnogi od nas i nadalje će posjećivati Bjelašnicu isto tako revnosno — jedini on je osuđen da negdje iz doline čeznutljivo snatri o svojoj Bjelašnici. Svima će nam manjkati gore njegova pojava, jer ona je toliko stopljena sa pojmom Bjelašnice.

Foto: J. Sigmund

Bjelašnica: Stini Do (1567 m), lijevo Javorak

Njega gore više ne susrećemo, ali nas zato tužno pozdravlja iz knjige posjetilaca njegov zadnji krik pred silazak: »Zbogom Bjelašnico!« Tuga nam zamagljuje oči, jer iz toga kratkog i jednostavnog oproštaja zrcali more žalosti. Poznavajući njegov život, znamo, šta to za njega znači. Život teče dalje, ali za njega je, vjerujem iza onog: »Zbogom Bjelašnica«, prestao pravi život. Muči se i tavori dan za danom, tuga ga zaokuplja sve više, a sijedim vlasima pokad-kad pročarlija vjetar sa Bjelašnice, kao zadnji echo života na njezinom najvišem vrhu. I on sada nostalgično upire svoj pogled put kontura Bjelašnice, priželjkujući si ono zadovoljstvo života, kojim je gore ranije živio.

*

Niti 10 km od Sarajeva na jugozapadnoj strani istoimene kotline izdiže se nad svojim šumovitim predgorjem najviši greben Bjelašnice planine. Cio sklop planine sačinjavaju zapravo dva paralelna grebena, čiji su vrhovi iznad 2000 m i visoravni, koja se je uklještila među tim grebenjem.

Smjer prostiranja glavnog grebena je od istoka prema zapadu i to skoro u prvoj liniji dužine oko 12 km. Na istočnom rubu toga grebena nalazi se najviša tačka planine, 2067 m, na kojoj se nalazi sagrađen meteorološki opservatorij. Na drugoj strani gotovo na njegovom krajnjem dijelu izdiže se drugi vis te planine, Velika Vlahinja (2057 m.), gdje se ujedno taj greben pregiblje preko Male Vlahinje (1999 m.) prema zapadu, iza čega se potpuno prekida na visoravni Mrtvanje. Od Mrtvanja a paralelno sa ovim pruža se u rastojanju od skoro 6 km drugi greben, čije su najvažnije grupe Krvavac (2062 m.) i Hranisava (1965 m.). Taj se greben svojom širinom prostire od sjevera prema jugu, a postepeno se spušta u Bjelašničku visoravan. Na svojoj sjevernoj strani ruši se on okomitim stijenama preko 500 m u šumom obraslu Pazaričku i Korčansku Bjelašnicu. Istočno-zapadni greben također se ruši prema sjeveru okomitim stijenama preko 500 m tvoreći na taj način Kotlove i Muslin Točilo, stupajući se tako sa Igman planinom (1502 m.).

Međusobno su se pojedini lanci i grebeni naširoko razmagnuli, tvoreći na taj način pojedine visoravni, koje su izukrštavane sa brojnim vrtačama i žljebovima. Bjelašnica planina prostire se daleko na jug, jugozapad i jugoistok. Prema jugu i jugoistoku proteže se do rijeke Neretve, prema jugu ograničava je rijeka Rakitnica, čiji je kanjoni odvajaju od Visočice (Džamija, 1974 m.). Na istoku jednim zbijenim grebenom zvanim Hojta, koji je istovremeno vodomeda Jadranskog i crnomorskog sliva, spojena je sa Treskavicom planinom (Paklješ, 2088 m.). Na zapadu prelazi preko visoravni na obronke Čepe i Preslice planine, a na sjeveru omeđena je sa potocima Trešanicom, Kolašicom i Zujevinom.

Počam od glavnog grebena i njegovih najviših vrhova postepeno se teren spušta prema jugu i jugoistoku i to ne u linearном smjeru, nego sa mjestimičnim isprekidanostima. Ta ispresjecanost najčešća je na području Vran Blatačkih strana (1200 m), gdje se nalaze pojedina prostrana polja, kao što je Delića Polje ili još prije toga na području šumovite Lovnice, gdje su se zbila Šišan Polje i Dugo Polje još na visini od 1500 m. Sjeverozapadne stijene spuštaju se okomito prema selima Pazariću i Tarčinu. Istočna strana Hranisave postepeno se spušta u kotlinu Meteriže, odakle prema sjeveru prelazi u šumovite predjele oko sela Ljubovića, Lokava i Zovika.

Čitav je masiv Bjelašnice u najgrubljem podijeljen na bosansku i hercegovačku Bjelašnicu. Na području svoga sredogorja naseljena su mjesta dosta brojna. Najzapadnije od svih je selo Blaca, koje se nalazi u neposrednoj blizini Blatačkog Jezera na Rakitnici. Sjeveroistočno od toga sela, a neposredno ispod Lovnice, nalaze se sela Čuhovići i Lukomir. Na istočnom dijelu planine nalaze se sela Umo-

ljani, koje je među svima najveće, dalje Rašumovci, Kramari, Milešići, Brda, Šabići, Lukavac i Rakitnica. Sva su ta sela na nadmorskoj visini 1300—1600 m, a imaju čisto planinski karakter, ne samo po svom položaju, nego i prema načinu svoga privređivanja.

Glavni i najpogodniji prilaz za ovu planinu je Banja Ilidža, do kuda se dolazi sa lokalnom željeznicom iz Sarajeva. Preko Igman planine sa vrela Bosne stiže se za ugodna 3 sata do planinarske kuće Hrasnički Stan (1311 m). Neopskrbljena je, ali posjeduje sav potreban komfor za noćenje i ugodan planinarski život. Na rubu bjelašničkog predgorja u ubavom kraju šumovitih predjela nalazi se skijaško sklonište HPD »Bjelašnice« Kasov Dō (1275 m). Mala je to čistina, po kojoj vršike okolnih četinara prepliću svoje duge sjene. Svuda uokolo šuma, iz koje struji miris smole i onaj šuštavi jek života, što ga ona odrazuje. Sa jedne strane Javornik, a sa protivne Crni Vrh pritisli su ovu sićušnu dolinicu sa svojim strmmim stranama.

Jedino tamo tek malo se je planina raspukla u uzan prevoj, preko koga nam se krade pogled put stijena Velikog Kotla, a i samog opservatorija. I baš taj djelić bjelašničkog grebena, što ga ovako gledamo kroz igličasto granje četinara, daje punu draž ovoj dolinici, kojom dominira silhueta skijaškog skloništa. Kako se svakog ugodno iznenadi, čim stupi u sklonište. Prema njegovom nazivu očekuje sa-svim skroman uređaj. Međutim uređaj je takav, da bi se prema njemu moglo mirne duše ovo sklonište nazvati planinarskim domom. Opskrbnika nema, ali je besprijeckorno snabdjevena sa svim potrebnim komforom, što si ga može bilo tko u planini zamisliti. Sa Ilidže se do skloništa stiže za 4 sata. Do na opservatorij treba još Josipovom stazom 2 sata ili preko Stini Dola 3 sata.

Punih 500 metara ispod opservatorija nalazi se planinarska kuća Stirni Dō (1567 m). Smještena je na samom prevoju, što ga sačinjava strmi greben Bjelašnice sa visovima Lisičijom Glavom, koji je taman nasuprot kuće, i Javorkom. Opskrbnika nema, a nutrašnji uređaj je najpotrebniji. Služi u najčešće slučajeva kao prolazna, jer do vrha treba tek nepuni sat.

Sa sjeverne strane najprikladniji prilaz je iz Pazarića (željeznička stanica pruge Sarajevo—Dubrovnik). Preko sela Feratlje, a uz potok Ljubovičicu i strmu stranu Bor, stiže se planinarskoj kući Gradina na Mrtvanjama (1560 m), vlasništvo SK »Slavije«. Od istoga društva na dalnjem putu za Bjelašnicu nalazi se kuća na Sitniku (1750 m). Do na vrh Bjelašnice tim putem treba 7 sati. Obje kuće nemaju opskrbnika, ali su snabdjevene potrebnim uređajem za boravak.

Po Durmitoru

Srećko Vatovec (Zagreb)

(Nastavak)

Medutim su vatu pogasili, da je slučajno vjetar ne odnese na kakav katun. Pošli smo i mi polako kroz noć u staričin katun na spavanje. Ovce su polijegale, a isto tako i ljudi. Svud je zavladala tišina i mrak. Tek vjetar je neumorno duvao kroz durmitorske stijene i kamenje. Niško borovlje po pećinama hučalo je pod pritiskom vjetra. Psi su se zavukli u razne kuteve. Sve se je spremalo na oluju...

Legli smo sva trojica na niski ležaj. Sparina je bila užasna. Prevrtao sam se na sve strane, a isto je radio Z., dok se Č. nekako smirio i pritadio. Na drugom ležaju spavala je starica s unukom.

Napolju je vjetar sve jače duvao. Kao da je htio odnijeti sve sobom, što mu je smetalo na putu. Najednom je bljesnulo. Odmah zatim čuo se pucanj groma. To kao da je bio signal da se svi zli duhovi dignu i da zaigraju divlje kolo. Sve se potreslo. Vjetar je divlje zahujao, a na krov se spusti strašan pljusak. Bljesak za bljeskom, grom za gromom padali su na obližnje vrhove i stijene. Počeo je padati i grad po krovu i to takvom snagom kao da hoće silom probiti svaku dašćicu. Sve se treslo pod udarcem durmitorske oluje. Širom otvorenim očima gledao sam na krov, gdje su se sve pukotine bez prestanka bljeskale. Sumnjaо sam da će odoljeti vjetru i gradu. Izgledalo je da će ga svaki čas odnijeti, a nas će obasuti pljusak. Takyu sam oluju prvi puta proživljjavao. I Z. je bio budan, a ni riječi nismo jedan drugome rekli. Č. se skvrčio te nismo znali spava li ili bdiye. Kroz sve pukotine kolibice duvao je i fijukao vjetar, dok je napolju urlalo nevrijeme.

Jak bljesak osvjetlio je zrak, a u isti mah grozan udarac groma potresao je sav onaj kraj. U neposrednoj blizini udario je grom. Čuo se neki šum kao da je prasnulo kamenje, dok su se ovce javile preplašenim blejanjem. Ovnovi su napolju preplašeno skočili i zazvonili svojim klepkama.

Polako se digla stara i počela nešto gundati. Z. i ja gledali smo je, šta će raditi. Svaki čas, kada bi bljesnulo, opazili bi je u bijeloj košulji, kako prilazi vratima. Kad je otvorila vrata provali kroz njih jak udarac vjetra i pljuska tako da joj je jedva uspjelo izići.

— I-haaa!! ... Kroz vjetar i oluju, uz bljesak i grmljavinu čuo se staričin glas, kojim je umirivala preplašene ovce, koje su doskora utihnule. Stara se vratila još uvijek nešto gundajući. Zatvorila je vrata i pošla ognjištu gdje je razmakla pepel i počela duvati da naloži vatru. Pri tom je još uvijek nešto gundala. U bijeloj košulji s razbašurenom kosom duvajući u vatru sličila je vještici. Mislio sam da će nešto vračati, no kada se vatra rasplamsala, legla je opet.

Još je neko vrijeme trajao taj urnebes, dok nije polako grmljavina bivala sve dalja i tiša, a vjetar sve slabiji. Napokon je sve utihнуo.

— Č! — zovne me Z.

— Kaj?

— Si' videl kaj je stara delala?

— Da.

— Pa kaj je to coprala?

— Vrag bi ju znal.

— Kaj Č. spi?

— Ja mislim. Celo vreme je bil na miru.

— Ja nis niš spal.

— Ni ja.

(Nastavit će se)